

fra svunne tider

STEDSNAVN: SKÅTANGEN

Første leddet i navnet, skå, betyr skrå, skråning og andre leddet tange betyr odde. Navnet skulle da kunne tolkes som «odden som skrår ut mot fjorden».

Hella færgested nedlægges

I Stokke formannskaps sidste møte referertes en skrivelse fra Nøtterø formannskap med henstilling til medvirkning til nedleggelse av Hella færgested.

Stokke formannskap uttaler i den anledning i sin indstilling til herredstyret:

Da den nye vei Melsomvik – Auli nu er aapen for almindelig trafikk, er man enig med Nøtterø formannskap i Hella færgested søkes nedlagt.

(Tunsbergaren 05.02.1923)

Anskaffelse av pult til Øernes kreds

Kredsformannen i Øernes kreds, Smith, frembragte i skolesyret spørsmålet om anskaffelse av skolepult til skolen paa Bolæren, der det nu vil bli 12 å 13 skolebarn. Skolestyrets formand, provst Backer, blev anmodet om, i anden part av inneværende maaned at ta en tur ut og se paa forholdene og komme med forslag.

Likeledes bragtes frem spørsmål om hvorledes det var med skoleundervisningen for fyr-assistentens søn, med hvem tidligere en voksen søster har holdt skole.

(Tunsbergaren 14.08.1923)

Nøtterø egglag

stiftedes tirsdag 12 ds. med 30 medlemmer og 1673 høner.

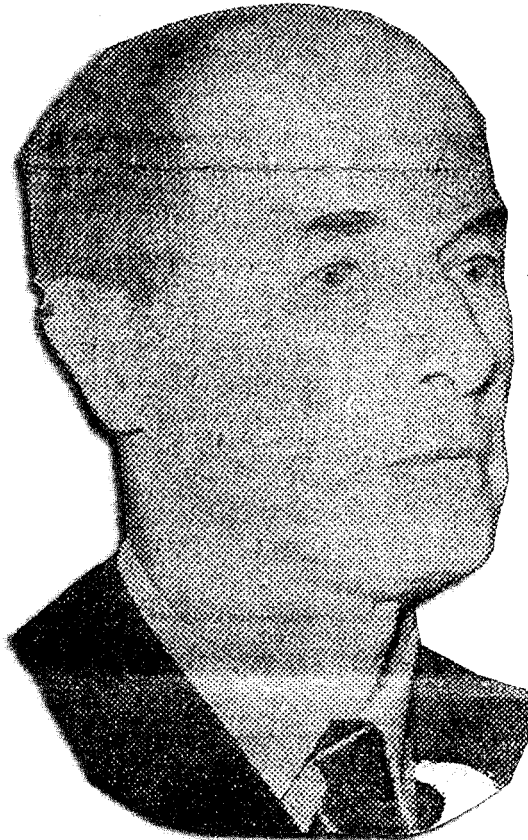
Styret, som bestaar av Jacobsen, Torød, Renstrøm, Rubberød og Gyth Dehli, Bjørnebo, arbeider nu med at faa i stand en hensiktsmessig innsamling av eggene. For at saken skal gaa glat, bedes interesserte at melde sig for styret.

(Tunsbergaren 16.02.1924)

Fra syforening til velforeningen Østbygda Vel

I den syforeningen som eksisterte på Engø i 1950 satt ikke kvinnene bare og skravlet. Der snakket de fornuftig og handlet deretter og utviklet sin forening til en av de første – kanskje den aller første – velforening på Tjømø. Det er den som heter Østbygda Vel og som i disse dager har feiret 15-årsjubileum med fest på Havna.

Fru Elin Brøgger var vellets første formann og Kristian Kristiansen har vært sekretær i alle de 15 år.
(Vestfold Arbeiderblad 20.11.1965)

Flyfabrikk-direktøren som ble Hitler-agent

Han hadde sine glansdager som flypioner etter første verdenskrig, ble medieyndling med sine halsbrekkende vågestykker i lufta og som foregangsmann i norsk luftfart. Han sto i spissen for den berømte Aeroplanfabrikken på Ørsnes. Men senere ble han ondskapens tjener. Dette er den ukjente historien om folkehelten fra Ørsnes som ble en av Hitlers mest betrodde agenter i Norge: **Christian Hellesen**.

Øyene har tidligere skrevet om Norsk Aeroplanfabrikk, som var i drift på Nøtterøy fra 1919 til 1922. I spissen for bedriften sto den unge ingeniøren og flygeren Christian August Selmer Hellesen fra Kristiania. De første store avisoverskriftene skapte den nyansatte direktøren da han redegjorde for sine planer om å bygge en stor flybåt, som skulle settes inn i rute mellom Kristiania, Moss, Fredrikstad og Tønsberg. Ellers regnet direktøren med en årsproduksjon på ca. 40 vanlige «ap-

parater», som flyene ofte ble kalt den gang. Disse luftige planene ble det ikke noe av, men det ble bygd en ti-tolv mindre sjøfly på Ørsnes i den korte tiden Aeroplanfabrikken eksisterte.

Ung direktør med heltestatus

Ellers kan det synes som om unge Hellesen ikke hadde noe imot å sole seg litt i den heltestatus som var knyttet til flygeryrket i denne pionertiden, og som ivrig deltager i flykonkurranser og rekordforsøk skaffet han avisene mye

spennende stoff. Riktig nok holdt det på å gå fullstendig galt da han i mars 1921 havarerte borte i Enebakk med sin «vandflyvningsmaskine med ski» under det store vinterflygestevnet med start fra Kjeller, men han slapp fra det med noen stygge skrammer og brukket kragbein.

Men fra juletidene samme år var medieyndlingens navn ikke mer å se i avisoverskriftene her i distriktet. Aeroplanfabrikken på Ørsnes hadde gått dødtende konkurs.

Ny karriere i luftfarten.

Ikke lenge etter fiaskoen på Nøtterøy hadde Hellesen skaffet seg nye posisjoner i luftfarten.

Midt i 1920-årene var han stasjonssjef for sjøflyhavna på Gressholmen ved Hovedøya utenfor Oslo. I 1930 åpnet han for egen regning flyrute mellom Oslo og Trondheim, og i 1935 ble han trafikkflyger i det nystartede Det norske Luftfartsselskap, der han etter et par år fikk en administrativ stilling.

Den hemmelig agent «Henrik Ibsen»

Det var i disse årene at den tyske etterretningstjenesten, Abwehr, begynte å interessere seg for norske forhold og vårt lands store strategiske betydning i en eventuell krig.

Kamouflert som representanter for diplomati eller næringsliv ble Abwehr-agenter sendt til Norge for å bygge opp et spionnett. Oberst Berthold Benecke ble håndplukket av selveste sjefen, admiral Canaris, for å ta seg av dette arbeidet. En av de første norske agentene Benecke klarte å verve, var Christian Preuthun. Alias Christian August Selmer Hellesen! Han hadde nemlig av en eller annen grunn hatt etternavnet til sin kone fra annet ekteskap. Den nye agenten med det nye navnet fikk også et tysk dekknavn: «Henrik Ibsen».

9. april 1940 sto agent «Henrik Ibsen» på Fornebu, klar til å ta imot tyskerne. Han hjalp invasjonsmakten med innkvartering av soldater i stortingsbygningen, rekvirerte matforsyninger og viste tyske offiserer rundt i kontorer med tilknytning til luftfarten.

Jakten på kong Haakon

Sin viktigste rolle i tyskernes tjeneste kom Preuthun, alias Hellesen, imidlertid til å spille i jakten på kong Haakon, som sammen med regjeringen var på flukt nordover. I en strengt hemmelig notat til den tyske overkommando hadde Hitler gitt ordre om at kong Haakon skulle tas – død eller levende.

Det var ikke tilfeldig at Preuthun fikk den viktige oppgaven å formidle kontakt med kongen, for søsteren hans, Sylvia, var gift med kongens livlege, professor H.A. Salvesen ved Rikshospitalet.

Den 11. april oppsøkte agenten sin søster og ba henne innstendig om å være behjelpelig med å formidle kontakt mellom kong Haakon og tyskerne, slik at det kunne bli slutt denne – som han fremholdt – håpløse norske motstanden.

Preuthun oppnådde imidlertid ingen

Marie Mellomskauen vasket på Kjynna

På denne side i uke 16 hadde Øyene et fotominne med en

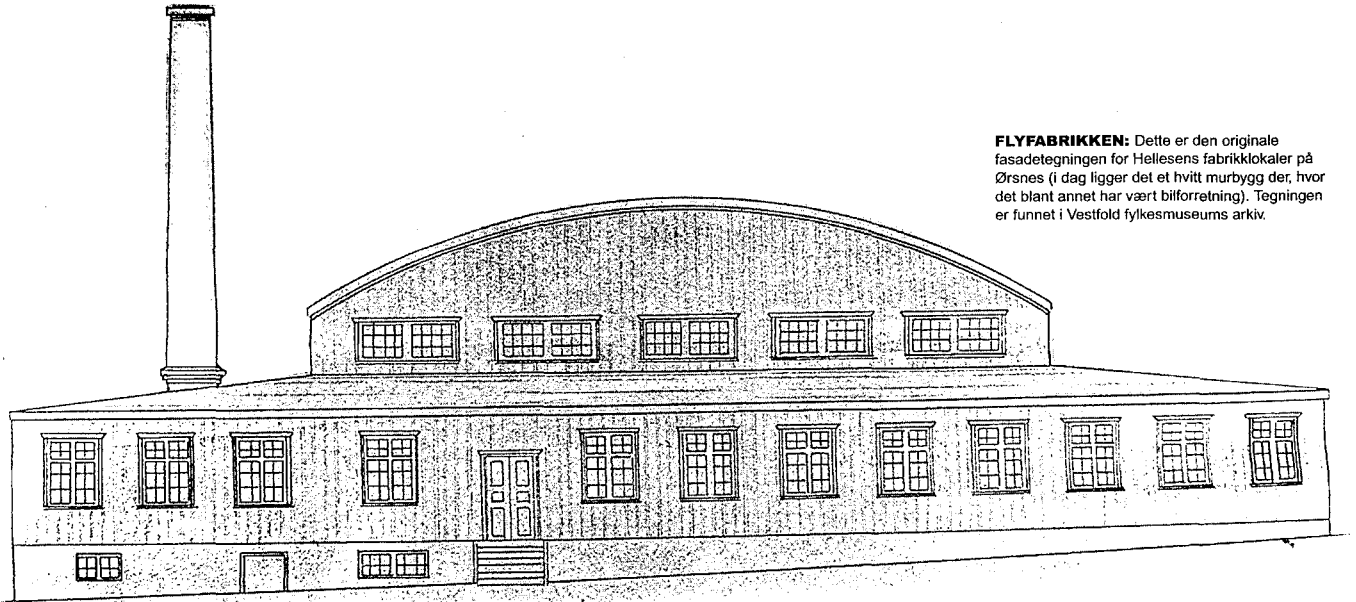
kvinne som sto og vasket i Kjynna på Tjøme. Det var et gammelt prospektkort som ble sendt fra Tjøme til fru Fia Andersen i Tønsberg i 1912. «Kjenner du den, der vasker?» var alt som sto bak på kortet. Nå har en leser fra Hvasser ringt redaksjonen med føl-

gende opplysninger om kvinnen på bildet: «Kvinnen som vasket bodde i et lite hus på Mellomskauen ved Vrengen, derfor ble hun kalt Marie Mellomskauen. Hun vasket klær for folk og tjente litt på det. Hun vasket også be-dehuset og holdt det i orden.

Stedet i bakgrunnen på bildet heter Lille Gjervåg, men er nå brent ned. Plassen frem til der kvinnen står og vasker, er i dag gjengrodd med skog, mens det før var åpent landskap. Jeg husker kvinnen fra min egen barndom da jeg bodde på Sundene.»

MARIE MELLOMSKAUEN het kvinnen som vasket på det gamle prospektkortet.

FLYFABRIKKEN: Dette er den originale fasadetegningen for Helleseens fabrikklokaler på Ørsnes (i dag ligger det et hvitt murbygg der, hvor det blant annet har vært bilforretning). Tegningen er funnet i Vestfold fylkesmuseums arkiv.

ting med sin utspekulerte måte på å overtale søsteren på, og da reagerte han med opphisselse.

Sylvia Salvesen skriver i sin bok «Mit menige»

ne deres i denne tiden ble avlyttet, og at hun stadig ble skygget. Mystiske innbrudd hørte også med i bildet. Major von Neckerm, som hadde reddet seg i land da «Blücher» ble skutt i senk ved Drøbak, kom også på dørene for ytterligere utøve påtrykk. Denne saken ble nok et prestisjenederlag for Preuthun, men Benecke sto klar med nye oppdrag.

«Henrik Ibsen» ble sendt til Elverum for å rapportere om hva kongen og regjeringen foretok seg, og da de dro nordover til Hamar og Gjøvik og videre til Lillehammer, fulgte han etter. Til tross for at han var temmelig nidkjær i tjenesten, fikk han ikke utrettet særlig mye som kunne være til nytte for tyskerne, og snart var han tilbake i Oslo.

Skalkeskjul med Røde Kors-fly
Spionsjefen Benecke hadde nå klekket ut et smart trekk. Han planla å sende et Røde Kors-fly med medisiner, forbindingsutstyr og lignende til Nord-Norge. Flyet skulle være en gave fra general Falkenhörst til presidenten i Røde Kors som et bevis på tysk godvilje og storsinn.

Samtidig skulle tiltaket gi mulighet for etterretningstjeneste. Preuthun la hele sin sjel i arbeidet med å få flyet på vingene og utnyttet godtroende Røde Kors-folk i sin bekjentskapskrets som mellommenn. Blant

annet ble det gjennom Røde Kors ordnet slik at flyet skulle ta med seg 1500 sensurerte brev til soldater og slekt nordpå fra pårørende sør i lan-

den måten å fortelle at forholdene i Sør-Norge var stabile og bra og at all motstand i Nord-Norge var meningsløs. Det var først tanken at Preuthun skulle føre flyet, men Benecke forandret den planen. Det var flyoffiserene Hans Grøn Lund og Finn Karlsen som førte Røde Kors-flyet til Tromsø 14. mai, men de hadde ingen anelse om at Abwehr sto bak.

Mesterspionen Marina

En annen agent som ble koblet inn i denne saken var selveste mesterspionen, den russiskfødte Marina Goubonina, denne gåtefulle agenten som nylig ble «beæret» med boken «Hitlers spion i norske ballettsko», forfattet av Anne Grete Lie. Under dekke av å være Røde Kors-søster tok Marina seg frem til Nord-Norge gjennom Sverige, og hun var tilstede da flyet kom til Tromsø. I disse maidagene skaffet Marina det tyske etterretningsvesenet opplysninger som fikk avgjørende betydning for utfallet av krigen i Nord-Norge

Fortsatt aktiv i tyske tjeneste.

Preuthun var stadig like aktiv i tysk tjeneste. Han laget blant annet en storstilt forsvarsplan som han kalte «Fjellfestningen Norge», en plan tyske militæreksperter i en fortrolig rapport betegnet som rent sprøyt. I

1941 reiste han til Stockholm med to jernbanevogner med flymotorer som han skulle forsøke å selge for tyskerne. Selvsagt utnyttet han også anledningen til å skaffe seg opplysning om norsk motstandsbevegelse i Sverige, men heller ikke her lyktes han noe særlig.

I 1944 sto Preuthun sammen med politipresident Jonas Lie og politiadjudant Harald Sommerfeldt i spisen for tvangsevakueringen i Finnmark. Under dette oppdraget viftet han mye med revolveren, men brukte den visstnok ikke til å skyte med.

Søsteren i konsentrasjonsleir

Sylvia Salvesen engasjerte seg sterkt i motstandsbevegelsen, men 4. september 1942 ble hun tatt av Gestapo og bokstavelig talt sparket inn i en enecelle på Akerhus festning. Der satt hun i sju måneder med harde forhør og tortur, for så å bli sendt til i konsentrasjonsleiren Ravensbrück i Tyskland. Der satt hun i tre år. Hun skildrer redslene i denne dødens forgård på en rørende måte i boken sin, som kom ut i 1947.

Oppgjørets time

Christian Preuthun, alias Christian August Selmer Hellesén, fikk sin dom 23. september 1948 i Eidsivating lagmannsrett. Aktor i saken var statsadvokat Brynjulf Bull, senere ordfører i Oslo. Den gangen hadde påtalemyndighetene kun mistanke om at tiltalte hadde vært en av Hitlers hemmelige agenter, men bevisene manglet – og Christian Preuthun nektet hardnakket at han hadde hatt noen som helst tilknytning til Abwehr. Han ble dømt til 8 års fengsel for landssvik.

Kjartan Dale

Foredrag om flyvning

Direktøren for Norsk Aeroplanfabrikk, Hellesén, holdt i gaar foredrag for en del herrer, som var innbudt til møte i Handelsstanden.

Om Aeroplanfabriken oplyste han, at den blev startet i fjor med en aktiekapital paa 500.000 kroner, fordelt paa 10 personer. Man skal kunne fabrikere 40 apparater om aaret ved aa ha 40-50 mand i virksomhet. Dessuten skal man reparere biler og motorbaater. Beliggenheten på Ørsnes er helt fortrinlig, og man har førsteklasses maskiner av alle slag. Aktiekapitalen skal utvides til det dobbelte. Det viste en række gode lysbilleder.

(Tunsbergereen 16.mai 1919)

Direktør Hellesens nedstyrtning

Som meddelt blev også direktør Hellesén ved Aeroplanfabriken på Ørsnes, som deltok i konkurransen med svenskerne i triangelløpet lørdag, utsatt for uheld Han fik motorskade over Enebak og maatte gaa ned i glideflukt. Han var imidlertid ikke i tilstrækkelig høide til at naa frem til et vand han hadde set sig ut til landingsplads. Han havnet i trætopperne i en skog i nærheden av Enebak kirke. Folk som ilet til, fandt direktøren sittende fastklemt i den havareerte maskin. Han var hjælpeløs, maatte bæres til alfarvei og kjøres videre på slæde til godseier Gulbrandsen på Vestbygaard. Ved lægeundersøkelse viste det sig, at Hellesén foruten skrammer i ansigtet hadde faat endel indre læsioner som dog heldigvis ikke viser sig være av alvorlig art.

(Tønsbergs Blad 8. mars 1921)